

## Функціонування прецедентного тексту в структурній композиції англійської епіграми

*Роботу виконано на кафедрі англійської філології  
НПУ ім. М. П. Драгоманова*

У статті розглянуто лінгвокогнітивний аспект уключення прецедентних текстів у структуру англійської епіграми та їх функціонування. Проаналізовано приращення смислу тексту художнього твору завдяки трансформаціям, які прецедентний текст набуває після входження в текстовий простір епіграми.

**Ключові слова:** епіграма, прагматична установка, прецедентний текст, суб'єктивно-оцінне значення.

**Поневчинская Н. В. Функционирование прецедентного текста в структурной композиции английской эпиграммы.** В статье рассматривается лингвокогнитивный аспект включения прецедентных текстов в структуру англоязычной эпиграммы и их функционирование. Анализируется приращение смысла художественного произведения благодаря трансформациям, которые приобретает прецедентный текст после включения в текстовый простор эпиграммы.

**Ключевые слова:** эпиграмма, прагматическая установка, прецедентный текст, субъективно-оценочное значение.

**Ponevchynska N. V. Functioning of Precedent Texts in the Compositional Structure of the English Epigram.** The article deals with cognitive aspect of inclusion of precedent text in the structure of the English epigram and their functions. The article analyzes an increase of text meaning due to the transformations of precedent text included into textual space of an epigram.

**Key words:** epigram, pragmatic aim, precedent text, subjective-evaluative meaning.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Епіграма як вид сатиричної поезії являє собою короткий вірш, що виставляють на сміх будь-яку особу або суспільне явище. Як зазначав А. Анікст, «особливістю кращих епіграм є те, що вони не тільки висміюють той чи інший недолік, але при всій своїй стислості ще й творять образ людей певного типу» [1, 12]. Створюючи сатиричні літературні мініатюри, автори широко використовують топоніми, антропоніми, ремінісценції та літературні алюзії, що є чинником уключення тексту в соціально-історичний та літературний контекст.

Матеріалом для цього дослідження слугували тексти англійської епіграми XVI–XIX ст., що містять у своїй структурі ремінісценції на прецедентні тексти. Вибір саме епіграматичних текстів для дослідження зумовлений історією становлення цього жанру сатиричної поезії. Англійська епіграма розвивалася на основі давньогрецької і давньоримської епіграматичної традиції і, отже, успадкувала з античної літератури не тільки композиційно-стилістичні жанрові ознаки, такі як заголовок, дво-членна структура, напруженість і пуантованість [6, 48], а й традицію використання прецедентних імен, прецедентних ситуацій та висловлювань.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.** Проблема вивчення прецедентного феномена розглядається в рамках більш широкої теорії прецедентності, розробленої Ю. М. Карауловим [5]. Серед лінгвістів, які займаються дослідженням прецедентних текстів, можна назвати Д. В. Гудкова, В. В. Красних, І. В. Захаренко, Д. В. Багаєва [3], Н. С. Болотнова [2], Г. Г. Слишкіна [7], Т. Ю. Темер'ян [8]. Як зазначає Т. Ю. Темер'ян [8], можна виділити два основних підходи до розгляду прецедентного тексту: лінгвокультурологічний та семіотичний. Із позицій лінгвокультурології прецедентний текст слугує для трансляції національно світоглядних стереотипів між поколіннями. У рамках семіотичного підходу прецедентний текст розуміють як певний обсяг знань і уявлень певної лінгвокультури, які представлені у вигляді інтерпретаційних моделей [8, 40]. У нашому дослідженні ми маємо намір розглянути когнітивний аспект трансформації прецедентного феномену в тексті епіграми.

Домінуючою прагматичною установкою епіграматиста є не об'єктивне відображення концептуальної картини світу, а створення індивідуальної картини світу, яка реалізує ставлення автора до змісту повідомлення, тому текст епіграми несе імпліцитно виражене суб'єктивно-модальне значення. Для реалізації суб'єктивно-модального значення автор може використовувати прецедентні тексти,

засобами активізації яких служать ремінісценції [7, 52]. Г. Г. Слишкін пропонує розрізнати п'ять основних видів ремінісценції: згадку, пряму цитату, квазіциту, алюзію, продовження [7, 38].

Сприймається прецедентний текст, на думку Т. Ю. Темер'ян, за двома напрямками: внутрі-текстовим (прецедентний текст розглядається за критерієм відповідності / невідповідності текстовим зразкам, прийнятим у певній культурі); та позатекстовим, який полягає у з'ясуванні, чи відповідає цей спосіб оброблення фрагмента дійсності еталонним критеріям його інтерпретації [8, 40].

Відмінності між прецедентною ситуацією і її конкретною реалізацією в тексті епіграми можна розглядати як трансформацію, яка обумовлена прагматичною установкою автора. Трансформуючи прецедентний текст, епіграматист усвідомлює це сам і розраховує на те, що це буде зрозуміло й адресанту [7, 34]. Трансформація відбувається на базі виділених Р. Лангакером [9], [4] чотирьох когнітивних операцій: специфікації, перспективізації, фокусування і висвічування. Проаналізуємо, як ці когнітивні операції виявляються при трансформації прецедентного феномена в тексті епіграми.

Розглянемо трансформацію прецедентного тексту на прикладі епіграми Уільяма Вода «On a Quack», яку можна розглядати як специфічний вираз, що описує ситуацію в найдрібніших подробицях із високою роздільною здатністю [9, 55]: *This quack to Charon would his penny pay: / The grateful ferryman was heard to say – / »Return, my friend! And live for ages more, / Or I must haul my useless boat ashore»* [10, 122].

У цьому тексті ремінісценція на прецедентний феномен реалізована у вигляді продовження прецедентного тексту. Суть такого виду ремінісценції полягає у створенні самостійного твору, дія якого розгортається у «вигаданому світі», який є відомий носіям культури [7, 42]. Ця епіграма як продовження античного міфу про Харона-перевізника містить прецедентне ім'я (Харон) і прецедентну ситуацію (душа померлого повинна бути перевезена через річку Стікс).

Когнітивна операція специфікації проявляється в детальному описі сценарію взаємодії двох комунікантів: померлого лікаря (*a Quack*) і Харона (*Charon*), зі зазначенням обов'язкового атрибуту вдалого спілкування (*penny*). Трансформація прецедентного феномена відбувається на рівні слота «результат спілкування». На відміну від прецедентного феномена, текст епіграми містить пуант (*Return, my friend! And live for ages more, Or I must haul my useless boat ashore.*), який побудований на стилістичному прийомі ошуканого очікування. Для реалізації пуанту задіяна когнітивна операція – перспективізація, яка ґрунтується на катафоричній будові тексту, тобто, використовуючи прецедентний феномен, автор формує в реципієнта уявлення про передбачуваний сценарій взаємодії і про результат. Когнітивна операція фокусування проявляється у співвідношенні уявних достоїнств лікаря - шарлатана з тими якостями, які повинен мати справжній лікар.

Процес фокусування, який Р. Лангакер визначив як вибір концептуального змісту для лінгвістичної репрезентації, та організація його в послідовності, яку можна широко (метафорично) трактувати як протиставлення переднього й заднього плану [9, 57], є основою формування пуанту в епіграмі «On the famous physician being called out of the church»: *While holy pray'rs to heav'n were made, / One soon was heard and answer'd too; / »Save us from sudden death», was said, / And straight from church Sir John withdrew* [10, 120].

В основі цієї епіграми лежить прецедентний феномен релігійної практики звернення до Бога з молитвою «*Save us from sudden death*». Якщо розглядати молитву як сценарій взаємодії людини і Бога, то в ньому можна виділити такі слоти: інтенція до молитви, вербалізація устремління (звернення з молитвою), покаяння, реакція Бога. Останній слот знаходить несподівану реалізацію в тексті епіграми (*One soon was heard and answer'd too*). Сприймаючи цей текст як предметно-знакове явище, читач продукує його зміст (експліцитний і імпліцитний) відповідно до свого тезаурусу, спираючись на об'єктивний фактор – семантику тексту [2, 350]. Імпліцитний сенс виявляється в тексті епіграми при співвіднесенні прецедентного феномена (звернення з молитвою до Бога), котрий виступає як експозиція і виконує функції значимого заднього плану для реалізації прагматичної інтенції епіграматиста, яка полягає в оцінці професійної компетенції Сера Джона. Текст епіграми фіксує телеологічну оцінку автора, яка співвідносить діяльність лікаря з раптовою смертю, на лексичному рівні це проявляється в оказіональній синонімії *sudden death* = *Sir John*.

Розглянемо епіграму Джона Байрома «On Prior's «Solomon»»: *Wise Solomon, with all his rambling doubts, / Might talk two hours, I guess, or thereabouts; / And yet, quoth he, «my elders, to their shame, / Kept silence all, nor answer did they frame.» / Dear me! What else but silence should they keep? / He, to be sure, had talked them all to sleep* [10, 61].

Текст епіграми містить у своїй структурі прецедентну ситуацію: видання Метью Прайором поеми латиною «*Solomon de mundi vanitate*» і реакція критики. «Соломон» є концептом англійської національної концептосфери. За визначенням Г. Г. Слишкіна, «національна концептосфера є фактором комунікативної компетенції, яка передбачає вміння вибрати концепти, потрібні для реалізації перлокутивного ефекту, тобто впливу на адресата, і вміння знайти мовні відповідності, адекватні ситуації спілкування» [7, 25]. У той же час поема інтерпретує прецедентне ім'я царя Соломона, яке є біблійним концептом, що входять у загальнолюдську культурну сферу.

Прагматична установка автора, спрямована на висловлювання критичного ставлення до літературних достоїнств поеми Прайора, реалізована за допомогою когнітивної операції висвічування. Текст епіграми будується на принципі подвійної ремінісценції: протиставлення «Соломона» Прайора (згадка) → «Пісні про царя Соломона» (алюзія).

В основі епіграми Олександра Поупа «*On Colley Cibber's appointment as Laureate to George II: Tell, if you can, which did the worse, / Caligula or Granfton's Grace? / This made a Consul of a horse, / And this a Laureate of an ass* [10, 58] також лежить трансформація прецедентного феномена: історичний факт призначення Калігулою коня Інцитату в сенатори по-новому переосмислюється в тексті епіграми:

Автор епіграми в експліцитному вигляді висловлює своє ставлення до поета-сучасника і його значення як літератора. Зіставлення коня Калігули з лауреатом Георга II засновано на активізації когнітивних механізмів перспективізації і висвічування. Дії Калігули є фоном, на якому відображено дії Георга, які розцінені Олександром Поупом як не менш абсурдні. Когнітивний механізм висвічування проявляється в характеристиці Коллі Кіббера (*a Laureate of an ass*).

В анонімній епіграмі «*On modern statesmen: Midas, they say, possesse 'd the art, of old, / Of turning whatso'er he touch'd to gold. / This modern statesmen can reverse with ease; / Touch them with gold, they'll turn to what you please* [10, 44] відбувається трансформація прецедентного феномена, що реалізується у формі продовження міфу про Мідаса.

Міф є іншочультурним прецедентним феноменом, який використовується автором для характеристики політичних діячів Великобританії. Когнітивний механізм висвічування активізується для створення образу корупційних політиків через зіставлення образу Мідаса, прокляттям якого була здатність перетворювати все в золото, і сучасних автору політиків, які здатні на все заради золота (*Touch them with gold, they'll turn to what you please*).

В епіграмі Вільяма Драммонда «*On the house of commons: When lately Pym descended into Hell, / Ere he the cups of Lethe did carouse / What place that was, he called loud to tell; / To whom the devil – «This is the Lower House.»* [10, 1] автор бере за основу прецедентний текст міфу і вводить у нього національно значимі концепти (*Pym* – прем'єр-міністр Великобританії, *Lower House*). Таким чином, цей текст містить прецедентний сценарій – смерть і потрапляння в Пекло. Указані прецедентні імена (*Lethe, devil, Lower House, Pym*). Суб'єктно-оцінне значення цієї епіграми реалізується за допомогою активізації когнітивних механізмів перспективізації (*Hell* → *the Lower House*) і фокусування (*Pym descended into Hell*).

**Висновки та перспективи подальшого дослідження.** Результати проведеного дослідження дали можливість нам зробити такі висновки:

1. Епіграма є текстом з імпліцитно або експліцитно вираженим суб'єктно-оцінним значенням.
2. Трансформація прецедентного феномена в тексті епіграми обумовлена прагматичною установкою автора на суб'єктивне відображення концептуальної картини світу.
3. У процесі трансформації прецедентного тексту задіяні когнітивні механізми фокусування, перспективізації, специфікації та висвічування.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в застосуванні лінгвокогнітивних методик для дослідження особливостей функціонування прецедентних текстів у художньому творі.

#### Список використаної літератури

1. Английская классическая эпиграмма / сост. О. Лозовецкого ; вступ. ст. и примеч. А. Аникста. – М. : Худож. лит., 1987. – 327 с.
2. Болотнова Н. С. Филологический анализ текста : учеб. пособие / Н. С. Болотова. – М. : Флинта: Наука, 2007. – 520 с.
3. Гудков Д. В. Некоторые особенности функционирования прецедентных высказываний / Д. В. Гудков, В. В. Красных, И. В. Захаренко, Д. В. Багаева // Вестн. Моск. ун-та Сер. 9 : Филология. – 1997. – № 4. – С. 106–117.



4. Жаботинська С. А. Посесивна конструкція і концептуальні трансформи / С. А. Жаботинська // Мова. Людина. Світ : До 70-річчя проф. М. П. Кочерги : зб. наук. ст. / За ред. О. О. Тараненка. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2006. – С. 178–192.
5. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 262 с.
6. Перлина Ю. Г. Композиционно-стилистическая структура эпиграммы как тип текста (на материале немецких эпиграмм 17–20 вв.): дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Юлия Георгиевна Перлина. – Днепропетровск, – 1995. – 174 с.
7. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Г. Г. Слышкин. – М. : Academia, 2000. – 139 с.
8. Темерьян Т. Ю. О некоторых дискуссионных вопросах теории прецедентности / Т. Ю. Темерьян // Вестн. Северо-Осетин. гос. ун-та им. К. Л. Хетагурова. – 2008. – № 4. – С. 38–44.
9. Langacker R. W. Cognitive Grammar. A basic introduction / Ronald W. Langacker. – New York : Oxford University Press. – 2008–562 p.

*Джерело ілюстративного матеріалу*

10. English Epigrams / Selected and arranged with introduction, notes, and notices of the epigrammatists by W. Davenport Adams. – London : George Routledge and Sons. – 1878–422 p.

Статтю подано до редколегії  
12.03.2012 р.

УДК 811.111'371

А. В. Прокопенко – аспірант Сумського державного університету

### Тактика дискредитації опонента vs тактики героїзації

*Роботу виконано на кафедрі теорії та практики перекладу СумДУ*

У науковій розвідці представлено зіставний аналіз двох протилежних комунікативно-мовленнєвих тактик політичних діячів – тактики дискредитації опонента й тактики героїзації, що створюють суперечливий мовленнєвий образ політика.

**Ключові слова:** комунікативно-мовленнєві тактики, імідж політдіяча, медіаполітичний дискурс.

**Прокопенко А. В. Тактика дискредитации оппонента vs тактики героизации.** В статье представлен сопоставительный анализ двух противоположных коммуникативно-речевых тактик политических деятелей – тактики дискредитации оппонента и тактики героизации, которые создают противоречивый речевой образ политика.

**Ключевые слова:** коммуникативно-речевые тактики, имидж политдеятеля, медиаполитический дискурс.

**Prokopenko A. V. Opponents' Discredit Tactic vs Heroization Tactic.** This scientific investigation presents comparative analysis of two opposite politicians' speech tactics – opponents' discredit tactic and heroization tactic, which construct discrepant speech image of politicians.

**Key words:** communicative speech tactics, politician's image, mediapolitical discourse.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Медіаполітичний дискурс – новий, але вже достатньо вивчений феномен сучасного політичного буття. Учені активно досліджують різнобічні типології, методики та матеріал цієї парадигми. Водночас проблема креації цілісного образу політичного діяча з урахуванням усіх її аспектів є маловивчена, зокрема комунікативно-мовленнєві стратегії політика прагматичної спрямованості, що й визначає **актуальність** дослідження.

**Аналіз основних досліджень із цієї проблеми** показує всемасштабність, популярність та важливість вивчення цих питань. Щодо побудови іміджу політдіяча, то в науковому доробку відомі роботи й зарубіжних (К. Абашкіної, А. Ковлера, Т. Лебедевої, К. Плешакова, Л. Преснякової, М. Спілейна, Е. Семпсона, Р. Фішера, А. Цуладзе, В. Шепеля та інших), і вітчизняних учених (В. Бебика,